

N:o 9

ORTODOKSIA

*Ἐπιπέποιον ἔχε ὑγιαίνόντων λόγων
ὧν παρ' ἐμοῦ ἤκουσας: ἐν πίστει καὶ
ἀγάπῃ τῇ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ.
2 Tim. 1:13.*

Julkaisija:

Ortodoksisten Pappien Liitto

ORTODOKSIA

Julkaisija: ORTODOKSISTEN PAPPIEN LIITTO

N:o 9

Toimituskunta:
Johannes Suhola (päätoimittaja)
Tapani Repo, Aari Surakka

Syyskuu
1952

Aari Surakka:

Pyhä Ireneos, Lyonin marttyyripiispa

(Kansakoulun opettajille ja ONL:n kerhotyön ohjaajille pidetty luento.)

Apostolien seurakunnille jättämän kirjallisen perinnön valmistuttua kristillisen kirjallisuudenhistoriassa esiintyy aikajakso, joka on hämäräkö ja epäitsenäinen. Koko joukko suppeahkoja kirjoituksia, jotka muotoon nähden jäljittelevät Uuden Testamentin kaikkia kirjaryhmää ja joissa esitettyjen keskustelujen ja ihmetapah- tumien henkilöinä esiintyvät apostolit ja evankeliumin historian henkilöt, ilmestyy raamatullis-kanonista arvo- valtaa itselleen vaativana. Vaikka tämänlaatuista kirjalli- suutta luultavasti jo alusta alkaen käytettiin kansanomai- sena lukemistona, vieläpä se keskiajalle saakka melko yksinään tyydytti kansanomaisen, helppotajuisen lukemi- sen tarvetta, seurakunta hylkäsi sen kirjoitusten ulko- puolelle, jotka 27-lukuisena muodostavat Uuden Testa- menttimme; vain vähäistä ja etupäässä paikallista epä- röintiä esiintyi eräiden kirjoitusten kohdalla. Tämän kris- tillisen kirjallisuuden välikauden tuotteilla oikeastaan vain parilla on ollut pysyvämpää merkitystä ja arvoa, nimittäin Didaheella eli Kahdentoista apostolin opilla kirkkohisto- riassa ja ns. apostolisella sääntökokoelmalla kanonise- oikeuden historiassa.

Viitatessamme tässä apostolien jälkeiseen kirjallisuuteen, emme tarkoita niitä kanonisten epistolain muotoa ja ilmaisuja tavoittelevia kirjeitä, joiden varmoina tekijöinä on pidettävä apostolien välittömiä opetuslapsia. Näiden kirjailijain ryhmä, joka ei ole kovin lukuisa ja joista tärkeimmät ovat Klemens Roomalainen, Ignatios Antiokialainen ja Polykarpos Smyrnalainen ja jotka kaikki loistavat kirkon pappismarttyyrien taivaallisessa joukossa, tunnetaan kristillisen kirjallisuuden historiassa nimellä apostoliset isät kun taas ensiksi puheenaollut kirjallisuuden laji luetaan ns. uustestamentillisiin apokryfeihin, mainitsemaamme paria kolmea kirjoitusta lukuunottamatta.

Samoin kuin kanonisten apostolikirjeitten aiheuttajina olivat pääasiallisesti käytännölliset syyt, niin apostolisten isien kirjeittenkin. Klemens katsoo velvollisuudekseen kirjoittaa kirjeen suuren opettajansa Paavalin kirjeistä tunnettujen riitaisuuksien jatkuessa Korinton seurakunnassa. Marttyirikärsimyksiin kahleissa matkalla oleva Antiokian piispa Ignatios saa hitaasti etenevän taipalensa aikana Vähä-Aasiasta ja Roomasta tervehdyksiä ja viestejä, jotka pakoittavat tunnustuksen kärsimyksiin alttiin ja elämänsä Kristus-keskeisyyden aiheuttamaa theoforoskunnianimeä kantavan esipaimenvanhuksen tarttumaan piirtimeen ja kirjoittamaan noissa epäilemättä puutteellisissa oloissa seitsemän kirjettä, joiden uskonopillinen arvo on merkittävin apostolisten isien kirjoitusten joukossa. Polykarpos kirjoittaa taas pienen kirjeensä lähetekirjeeksi edelleen lähetettävien Ignatios-kirjeitten kopioihin.

Vasta apostolisten isien esiinnyttyä kristillisen kirjallisuuden historiassa alkaa jakso, jossa kirjailijain henkilön vaiheilla esiintyvä hämäryys hälvenee, muoto ja ilmaisu itsenäistyvät ja ajatus persoonallistuu. Seurakunnan elämän ahdinkotila, siis ulkonaiset syyt edelleenkin, on innoittajana kirjailijoille, jotka kirkonhistoriassa kantavat apologeettien eli uskonpuolustajain kunnianimeä. Tämä

toisen vuosisadan kuluessa esiintyvä apologeettien ryhmä, jonka varhaisimpana edustajana pidetään Eusebioksen kirkkohistoriassaan mainitsemaa apostolista oppilasta Kvadratusta ja viimeisenä Karthagon seurakunnan ensimmäistä suurta opettajaa Tertullianusta, on siinä määrin tendenssiinsä, uskon puolustukseen ja vastahyökkäykseen sidottua, että vain välähdyksinä esiintyy persoonallinen jumaluusopillinen ajattelu heidän teoksissaan, niin loistavia persoonallisuuksia kuin heidän joukossaan ovatkin esimerkiksi Justinus-filosofi ja erikoisesti Tertullianus.

Mutta ajassa esiintyi myöskin sellaisia voimia, jotka eivät hyökkäyksissään pitäneet kohteenaan kirkkoa ulkonaisena ihmisistä kokoonpantuna laitoksena vaan pyrkivät vahingoittamaan kirkon sisäisiä, henkisiä perusteita muuttamalla ja turmelemalla kirkon oppia. Ja puolustus, joka vaati samanlaatuisia aseita, joita hyökkääjät käyttivät, innoitti kirkon miehiä dogmaattiseen ajatteluun, josta kehittyi aste asteelta täydellistyvä uskontotuuksien määrittely ja teologinen tiede.

Ensimmäisten vuosisatojen apostolisesta uskonperinteestä harhautuneista oppijärjestelmistä ja -suunnista ovat merkittävimpiä gnostisismi ja montanismi. Ensimmäinnä, jonka nimitys johtuu kreikankielisestä sanasta »gnoosis»-tieto, esiintyy eräissä muodoissaan jo apostolillisella ajalla ja mahdollista on, että gnostisismien ilmauksia tarkoittaa ensimmäisessä lähetykskirjeessään apostoli Johannes. Gnostilaisten oppijärjestelmien menestys perustui niiden synkretistisiin pyrkimyksiin, t.s. ne tahtoivat sulattaa yhdeksi suureksi kokonaisuudeksi aineksia itämaisistä uskonnoista, juutalaisesta teologiasta ja kristillisestä opista. Montanismi oli taas eräänlainen askeettinen lahkko, joka poikkeuksellisella siveellisellä ankaruudella uskoi saavuttavansa valittujen korkeimman täydellisyyden. Päinvastoin kuin gnostisismissa tässä liikkeessä ilmenee mitä räikein separatismi, eristyneisyys epätäydellisiksi katsottavista. Molemmilla näillä liikkeillä oli psykologiset edel-

lytykset menestykseen ja niille ominainen aatteellisuus on aina elänyt maailman uskonnoissa muodoissa tai toisissa. Esimerkiksi aineksia gnostisismista edelleenkin voidaan löytää ajassa elävinä. Toisella vuosisadalla molemmat nämä liikkeet olivat vaarallinen uhka kristilliselle kirkolle. Ja niiden merkittävimpiin vastustajiin kuuluu tällöin se mies, jonka nimi esiintyy tämän esityksemme otsikossa.

Pyhä Ireneos, Lyonin piispa, taistelee etenkin gnostisismia vastaan. Hänen kirjallisen työnsä tarkoitus on todistaa gnostikoille, että näiden omistamukseen kuvitteleva tietoinen tieto onkin itseasiassa valhetietoa. Ja tässä pyrkimyksessään Ireneos on niin perusteellinen, että hänen pääteoksensa on aina ollut gnostisismien tuntemuksen päälähte.

Ireneos oli kotoisin Vähä-Aasiasta, Smyrnasta tai sen läheisyydestä. Hänen syntymävuottaan toisen vuosisadan ensimmäisellä kolmanneksella emme voi tarkoin määrittellä. Todennäköisesti hänen vanhempansa ovat olleet kristittyjä. Varhaisesta nuoruudestaan lähtien noin parinkymmenen vuoden aikana hän sai Smyrnan rakastetun ja kunnioitetun piispan Polykarpoksen opetusta. Polykarpos itse oli evankelista Johanneksen oppilaita ja hänen keskeisestä asemastaan vähä-aasialaisessa kirkkopiirissä on puhuvana todisteena se, että itselleen vihamielisiltä juutalaisilta ja pakanoilta Polykarpos sai tahattomasti persoonaansa arvostavan nimityksen: »Aasian opettaja ja kristittyjen isä». Suurelta opettajaltaan nuori Ireneos peri ortodoksisessa kirkossa edelleenkin elävät peruskäsitykset suurissa uskonopillisissa kysymyksissä. Tämä Efesossa kauan aikaa vaikuttaneen evankelista Johanneksen, »sen opetuslapsen, jota Jeesus rakasti», jättämä perinne siirtyy niin aitona Ireneokselle, että erään hänen nykyaikaisen lukijansa mielestä tuntuu, kuin noissa kaukaisina aikoina piirretyissä sanoissa kuuluisi vieläkin Jeesuksen askelten kaiku ja taivaan rannalla lukijan silmä eroittaisi vielä

valojuovan. Uskosta langenneelle presbyteri Florinokselle kirjoittamassaan ojennuskirjeessä Ireneos muistelee P. Polykarpoksen seurassa viettämäänsä aikaa seuraavasti:

»Muistan paremmin silloiset tapahtumat kuin mitä hiljakkoin on tapahtunut, sillä se, mitä lapsuudessa opimme, kasvaa sielun kanssa ja tulee yhdeksi sen kanssa. Voin mainita paikankin, missä hän (Polykarpos) istui ja puheli, mistä hän meni ulos ja meni sisään, muistan hänen elintapansa, hänen ulkomuotonsa, hänen kansalle pitämänsä puheet, kuinka hän kertoi seurustelustaan Johanneksen kanssa ja muiden kanssa, jotka olivat nähneet Herran, kuinka hän mainitsi heidän lausumansa ja mitä hän heiltä oli kuullut Herrasta, hänen ihmeteoistaan ja hänen opetuksestaan. Elämän sanan silminnäkijöiltä tietonsa saaneena Polykarpos kertoi kaikki yhtäpitävästi raamatun kanssa. Kuuntelin silloin Jumalan minulle antamasta armosta tätä tunnollisesti. Merkitsin sen, en paperille vaan sydämeeni. Ja aina kertaan sitä Jumalan armosta aitoperäisessä muodossa.»

Otaksuttavasti lähetystyötä harrastavan Polykarpoksen kehoituksesta Ireneos muutti sitten Vähä-Aasiasta länteen, etelä-Galliaan, jossa hän suoritti merkittävän elämäntyönsä. Matkallaan tänne Ireneos viipyi Roomassa ja sieltä presbyteriksi vihittynä hänet lähetettiin Lugdunumin eli Lyonin seurakuntaan erikoistehtäväänään täällä voimakkaana ilmenevän montanismin vastustaminen, jonka liikkeen aikaansaamiin pulmiin hän oli jo kotiseudullaan tutustunut. Lyonin uskontunnustajain kirjallisella suosituksella varustettuna, jossa marttyyrit nimittävät häntä veljekseen ja ystäväkseen ja »kiivailijaksi Kristuksen liiton puolesta», hänet lähetettiin samoissa asioissa neuvottelemaan Rooman piispan Eleuteriuksen kanssa. Samaan aikaan puhkesi Lyonissa historiasta tunnettu kristittyjen vaino, jossa mm. seurakunnan 90-vuotias piispa Pothinus sai marttyyriin kuoleman. Ireneos valittiin hänen seuraajakseen. Piispaksi tultuaan hän aloitti voimakkaan tais-

telun gnostisismia vastaan, jonka hän terävänäköisesti havaitsi suureksi vaaraksi Kristuksen seurakunnalle. Gnostisismia vastustaessaan hän kirjoitti myös pääteoksensa, joissa, vaikkakin hänessä esiintyvät paljolta ajassa voimakkaana vaikuttavan apologetikon piirteet, hän kasvaa persoonalliseksi ajattelijaksi ja kirkon historian ensimmäiseksi varsinaiseksi teologiksi. Näihin aikoihin syntyi erimielisyyttä pääsiäisen viettämisäikää koskevilla kysymyksissä Vähä-Aasian ja Rooman seurakuntien välillä, joista edellinen vetosi Johanneksen, viimeksimainittu taas Pietarin perinteeseen. Rooman seurakunnan johtajana oli sangen mahtipontinen piispa Victor I, paaviuden ensisijaisuusaatteen ensimmäinen tähdentäjä, joka räikeästi uhkasi vähä-aasialaista kirkkoa paavillisella kirouksella. Tässä uhkaavassa tilanteessa Ireneos esiintyi oma-alotteisesti sovittelijana kirjoittaen Victorille kirjeen, jonka henki on täynnä viisasta harkintaa ja vilpitöntä pyrkimystä rauhan rakentamiseen. Vaikka Ireneos itse varsinaisesti kannattikin roomalaista käytäntöä pääsiäisen viettossa, hän apostoliseen perinteeseen nojautuen puolustaa Victoria vastaan kaikkien seurakuntien piispojen täyttä itsemääräämisoikeutta. Ja vaikka hän perimätiedon tärkeyttä toisessa yhteydessä tähdentäessään viittaakin Rooman seurakunnan ja omaan kokemukseensa, johtui tämä yksinomaan siitä, että niissä oloissa olisi käynyt liian laajaksi viitata kaikkien seurakuntien kokemukseen, eikä, niinkuin katolinen kirkko on tahtonut asian tulkita, Ireneoksen tässä muodossa antamasta ensisijaisuusarvosta Rooman seurakunnalle. Kirkkohistoriassaan Eusebios sanoo Ireneoksen nimensä mukaisesti, joka merkitsee rauhaa, esiintyneen tässä kysymyksessä todellisena rauhan rakentajana ja kirjoittaneen skisman selvittämiseksi rauhallisoin keinoin kirjeitä myös muitten seurakuntien johtajille. Kaikki viittaa siihen, että Ireneos ihmisenä on ollut eräänlainen johannes-tyyppinen persoonallisuus, hurskas, harras myrttikko ja rakastavan lämmin. Suuren

opettajansa antaman esikuvan mukaisesti hän varmaan tämän vuoksi suoritti menestyksellä lähetystyötä. Hänen kreikkalainen sivistyksensä ei estänyt häntä, enempää kuin apostoli Paavaliala juutalainen sivistys, olemasta rakkauden nimessä barbaari barbaarien keskellä. Vielä vanhoilla päivillään Ireneos opetti vaikean keltin kielen levittääkseen evankeliumin sanomaa pelastuksesta Gallian vanhan valtiaskansan keskuudessa. Ja Ireneos näyttää panneen alulle lähetystyön myös Germaniassa ja Englannissa.

Toisen vuosisadan lähetessä loppuaan Ireneos katoaa tuntemattomuuden hämärään. Hieronymus käyttää hänestä kerran nimitystä marttyyri ja Gregorius Toursilaisen mukaan hän kärsii todistajankuoleman Septimius Severuksen vainossa v. 202. Kirkollisessa perimätiedossa tämän mainitaan tapahtuneen tuhannen Ireneoksen hengellisen lapsen marttyyrikuoleman kanssa yhdessä. Ja kirkkokalenterissa Ireneokselle on omistettu pappismarttyyrin kunnianimi.

Ireneos kirjoitti äidinkielellään, joka oli kreikka. Hänen pääteoksensa kantaa alkukielisenä nimeä »Väärän gnoosiksen paljastaminen ja kumoaminen», mutta yleisessä käytössä sillä on latinalainen nimi »Adversus haereses». Alkuperäinen kreikankielinen teksti on kadonnut; kreikankielisiä lainauksia siitä esiintyy runsaasti kirkonkirjailijoilla. Sen sijaan meille on säilynyt tämä Ireneoksen suuri työ sananmukaisena latinalaisena käännöksenä, joka on tehty IV vuosisadalla Pohjois-Afrikan kirkossa.

Aiheena teoksen syntymiseen oli erään ystävän pyyntö saada tutustua gnostilaisen Valentinuksen oppijärjestelmään. Kirjoituksensa ensimmäisessä jaksossa Ireneos selittää tämän oppijärjestelmän asettaen sen vastapainoksi yleiskatsauksen kirkon oppiin ja sen ohella gnostismin historiaan aloittaen tämän liikkeen oletetusta perustajasta, samarialaisesta poppamiehestä Simon Maguk-

sesta. Tämän paljastuksen jälkeen esiintyy seuraavassa neljässä jaksossa kumoaminen, joka tapahtuu asteettain vetoamalla ymmärrykseen, kirkon perimäoppiin ja apostoleihin sekä jumalansanaan — myös VT:n profeetoihin; ja viimeisessä osassa on käsiteltävänä vielä ihmiselämän viimeiset kysymykset, joihin liittyy myös ajatus tuhatvuotisesta valtakunnasta. Tämä viimeksimainittu piirre todistaa kirjoittajan kuuluvan omalle ajalleen hyvin tyypillisen ns. kiliastisen näkemyksen, s.o. tuhatvuotisen valtakunnan odottajien, kannattajiin.

Vuonna 1904 armenialainen arkkimandriitta Mekertschian löysi Erivanin Jumalan Äidin kirkosta armeniankielisen käsikirjoituksen, joka osoittautui siihen saakka ainoastaan Eusebioksen kirkkohistorian maininnasta tunnetuksi Ireneoksen toisen pääteoksen käännökseksi. Teos on alkuperäiseltä nimeltään »Apostolisen saarnan todistus». Ollaan sitä mieltä, että tämä kooltaan pienehkö kirjoitus on eräänlainen II vuosisadalla käytännössäolleen yleisen kirkollisen säännöksen tulkinta tai kommentaari, selitys johonkin varhaiskristilliseen, uskontunnustuksen muodossa esitettyyn saarnaan — kreikaksi »keerygma», joka sana esiintyy teoksen otsikossa. Käsiteltyään ensin mm. kolminaisuusoppia, kastetta, Jeesuksen jumaluutta, ristin kunniaa ja Jumalan valtakuntaa tekijä päätyy todistukseen siitä, että evankeliumin totuudellisuus voidaan osoittaa Vanhaan Testamenttiin vetoamalla.

Tämän lisäksi Ireneos on kirjoittanut joitakin kirjeitä, joista pari tärkeintä edellä mainittiin.

Ireneoksesta on sanottava, että vaikkakaan hän ei ole muodon mestari, vaan hänen sanontansa on vielä järjestelemätöntä ja häilyvää ja vaikkakin hänen esiintymiselleen kirjailijana on ajalle ominainen apologettinen vaikutin, hän kohottaa apologetiikan kokonaan uudelle tasolle ja keskittämällä ajattelun käsittelemään Kristusta ja hänen kauttansa tapahtunutta ihmisen pelastusta Ire-

neos on vanhan kirkon ei vain ensimmäinen teologi vaan tässä ominaisuudessa myös sen kaikkein parhaita.

Soteriologiassaan, pelastusopissaan Ireneos selittää, että ihmisen onnettomuus on siinä, kun hän Aadamin lankeemuksessa kadotti luomistapahtumassa hänelle annetun Jumalan kaltaisuuden. Ja pelastus on siinä, että Kristus on tämän jumalankaltaisuuden palauttanut ihmiselle. Ireneos on ensimmäisenä lausunut ajatuksen: Kristus tuli ihmiseksi, jotta ihminen jumaloituisi; ajatuksen joka sitten esiintyy myös ortodoksisuuden kenties suurimman puolustajan Athanasios Aleksandrialaisen teologiassa. Tämän evankelista Johanneksesta johdettava soteriologinen ajattelutapa, joka sitten Athanasioksen ja muitten suurten kirkkoisien kautta kiteytyy ortodoksiseen uskonoppiin, on siis Ireneoksen teologiassa saanut ensimmäisenä muotoa.

Ireneos on vanhin kirjallinen todistaja seurakunnassa käytännössä olleesta lapsikasteesta. Uuden Testamentin pyhistä kirjoituksista hän puhuu tavalla, joka todistaa Uuden Testamentin kanoonin hänen aikanaan pääpiirteisään olleen valmiin. Samoin kuin Kristusta hänen täydellisen kiusauksesta saamansa voiton tähden on kutsuttava »uudeksi Adamiksi», samoin Neitsyt Maria täydellisen nöyryytensä ja alistuvaisuutensa tähden on langenneen Eevan vastakohta, »Eevan puolustaja» ja »pelastuksen syy» koko ihmiskunnalle. Eukaristia, joka muodostuu »kahdesta puolesta, maallisesta ja taivaallisesta», on Kristuksen totinen ruumis ja veri; ja ruumiin ylösnouseminen on yhteydessä osallistumiseen siitä. Profeetta Malakiialla esiintyvä profetia uudesta uhrista tarkoittaa Ireneoksen selityksen mukaan seurakunnalle annettua eukaristiauhria.

Erittäin merkittävää on, että tämä toisen vuosisadan suuri teologinen ajattelija Pyhän Raamatun rinnalle asettaa ilmoituksen lähteenä kirkollisen perimäopin, jota hän nimittää uskon normiksi ja lähteeksi. Totinen ja

oikea perimätieto on seurakunnassa säilynyt presbyterisen yhtäjaksoisuuden kautta, joka on lähtöisin apostoleista — *successio ab apostolis*, tästä: apostolinen *successio*. Korkeimman ilmauksensa tämä *successio*, perimys, saa piispoissa, joissa lepää »*charisma veritatis*», totuuden armolahja.

Lienee soveliainta päättää tämä esitys pyhästä Ireneoksesta, Lyonin marttyyripiispasta, lainaukseen, jonka tunemme laveasta katekismuksestamme vastauksena kysymykseen: löytyykö jotakin luotettavaa pyhän perimäopin säilytyspaikkaa. Lainaus on otettu P. Ireneoksen »*Adversus haereses*»-teoksesta ja näissä sanoissa on tärkeä osa sitä hengen perintöä, jonka tämä suuri Jumalan mies on meille jättänyt:

»Ei tarvitse muilta etsiä totuutta, jonka voi helposti seurakunnasta löytää, sillä apostolit ovat täydellisesti koonneet siihen, niinkuin rikas kokoaa aarreaittaan, kaikki, mitä totuuteen kuuluu, niin että jokainen, joka tahtoo, saa ammentaa siitä elämän juomaa. Seurakunta on elämän ovi.»

Tapani Repo:

Joulun ensiäurut

(Johannes Kastajan sikiämisen pyhä muisto jumalanpalvelusveisujen valossa.)

Jumala ilmoittaa itsensä ihmisille monella eri tavalla. Ei pyhä Raamattu yksin välitä tuonpuoleisen maailman sanomia, vaan myös pyhä Perimäoppi. Viimeksimainitun Jumalan ilmoituksen lähteitä ovat muun muassa pyhien isien kirjallisuus, jumalanpalveluskirjallisuus, ikonit kuin myös Kirkon elävä traditio Synnintunnustuksen sakramentissa. Edellämainitsemiemme Jumalan ilmoituksen monien eri lähteiden valossa ymmärtää hyvin puheen Ortodoksisen Kirkon rikkauksista. Sillä nämä Perimäoppiin kuuluvat lähteet muodostavat Kirkon rikkauden.

Raamatun ja Perimäopin välisestä suhteesta puhuttaessa sopii tähän hyvin metropoliitta Serafim'n painavat sanat hiljattain ilmestyneessä kirjassa: »Die Ostkirche»:¹)

»Tavallisesti pyhästä Raamatusta erotetaan pyhä Perimäoppi ja viimeksimainittua pidetään toisena uskon-totuuksien lähteenä. Tällainen jako ja rinnastus on mielletöntä, sillä onhan kristillisen Kirkon Perimäoppi alkuperäinen lähde ja uskonperusta, kronologisestikin pyhää Raamattua vanhempi. Uuden Testamentin kirjat ovat syntyneet eri aikoina ja päässeet vasta vähitellen yleiseen kirkolliseen käyttöön, kuten Biblian kanonin historia osoittaa. Kirkollisen Perimäopin todistusvoima ratkaisi yksityisten Uuden Testamentin kirjojen kano-

¹) Metropolit Seraphim: »Die Ostkirche», I. Auflage, Stuttgart, 1950.

nin arvon. Kirkollinen Perimäoppi oli Uuden Testamentin pyhien kirjojen kriteriumina» (ss. 31—32).

Pyhä Raamattu on tietenkin korvaamaton hengellisen elämän ammentamisen lähde. Mutta, kuten yllä sanoimme, avautuu taivas maan päällä eläville ja kamppaileville kristityille myös monien muiden lähteiden kautta.

Kirkon Perimäopin eräänä tärkeimpänä tuotteena ovat Ortodoksisen Kirkon jumalanpalveluskirjat. Niissä on säilynyt aina tähän hetkeen asti alkukristillisen Kirkon rukouselämä ja uskontunnustus.

Jumalanpalveluskirjallisuus on vähemmän tunnettua meille Suomen ortodokseille siitä yksinkertaisesta syystä, että tuosta valtavan suuresta jumalanpalveluskirjallisuuden maailmasta on toistaiseksi käännetty suomenkielille vain murto-osa. Myönteisenä seikkana tässä on pidettävä sitä, että tämä pieni osa muodostaa ne välttämättömät tekstit, joiden avulla voidaan tärkeimmät jumalanpalvelukset toimittaa. Kielteisenä seikkana taas sitä, että lähitulevaisuudessakin on olemassa vain vähän toiveita saada suomenkielille lisää rikasta jumalanpalveluskirjallisuuttamme, tuota niin tärkeätä Jumalan ilmoituksen lähdeä, jota kipeästi kirkkokuntamme suomenkielinen seurakuntaväki tarvitsisi aina papistosta kansan syviin riveihin asti.

Jumalanpalveluskirjallisuuteen kaikessa rikkaudessaan ja laajuudessaan tutustumista on toistaiseksi pidettävä vain niiden harvojen yksityisenä, voisipa miltei sanoa ylellisenä harrastuksena, joille on ollut mahdollista tunkeutua niiden vaikeiden ja toisinaan ylivoimaisilta tuntuvien kieliesteiden yli, jotka ovat synkän ja paksun muurin tavoin erottamassa meitä eräästä kaikkein mielenkiintoisimpiin arvoihin kuuluvasta Jumalan ilmoituksen lähteestä, jonka liturgisten kirjojen rikas hengen maailma tarjoaa. On selvää, että parhainkin yritys tulkita vanhan klassillisen kreikankielen traditioille uskollisena pysyttelevän bysanttilaisen hymnologian mestariluomuksia elä-

välle kielelle on vain kalpea kuva niistä ehtymättömistä kirjallisesteettisistä arvoista, jotka avautuvat vain alkukielellä niitä lukevalle rukoilijalle.

Tunnettu nykyajan ortodoksinen teologi Ioan Tšetverikov kirjoittaa edellämainitussa kirjassa liturgisten kirjojen sisältämistä arvoista seuraavasti:

»Suurenmoinen kristillinen runous, joka on valitettavasti valtavalle enemmistölle kristittyjä vähän tunnettua, vieläpä aivan tuntematontakin ja myös melkein tutkimatonta, sisältää suuria aarteita, jotka avaavat meille jumalallisen ja inhimillisen valtameren salaisuudet. Nämä runot on osaksi otettu ortodoksiseen jumalanpalvelukseen kanonin lauluina, stikiroina, tropareina, theotokioina, dogmatikoina jne. Kaksitoista meenaonia, oktoehos, niin, kaikki jumalanpalveluskirjat ovat täynnä näitä lauluja. Kaikki näiden laulujen runoilijat — munkit, erakot, pyhittäjät — ovat Theeban ja Nitrian erämaista, Jerusalemissa, Siinailta, Palestiinasta, Studionin luostarista. Näistä apostoli Paavali on kirjoittanut, että »he ovat kierrelleet ympäri lammashoissa ja vuohenhoissa, puutteenalaisina, ahdistettuina, pahoinpideltyinä — he, jotka olivat liian hyviä tälle maailmalle» (Hebr. 11:37—38). He olivat kieltäneet oman minänsä, he olivat tosissaan Jumalan palvelijoita. Heidän innoituksensa, heidän luomisvoimansa ei tullut heistä itsestään, vaan Jumalasta. He olivat Jumalan armoittamia laulajia, Vanhan Testamentin Deboran ja Pyhän Daavidin tapaisia» (s. 232).

»Kirkon elämän koko sisältö avautuu näiden laulajien tuotannossa, kun meenaonia ja oktoehosta sivu sivulta lukee. Henkemme silmien edessä näemme vanhusten (»startsojen») kuin myös nuorukaisten ankaria, mutta hengen elämän läpikäyneitä hahmoja, jotka eivät itse itseään tunnetuiksi tehneet, vaan olivat syventyneet kirkon elämään. Mitä merkitsevät Ovidius, Vergilius, Aiskhylos ja Sophokles, nuo vanhan ajan runoilijat,

joita maailman oppineet ovat aina kunnioittaneet, verrattuina näihin unohdettuihin ja nöyriin runoilijoihin, jotka eivät kuvanneet omia, vähäisiä elämyksiään, vaan jotka Jumalan armoittamissa lauluissaan ruumiillistivat Kirkon, Kristuksen mystillisen ruumiin, valtavan ja maailmaapelaustavan elämän... Näissä lauluissa on Kirkon elävä itsetajunta, joka ei lakkaa milloinkaan olemasta eikä milloinkaan kuole, ajoittain se voi hiljentyä, puhjetakseen uudelleen kukoistukseensa. Nämä laulut sisältävät Kristuksen ruumiin iankaikkisen elämän» (ss. 235—236).

Seuraavassa esityksessä on tarkoituksena kirkkovuoden erään pyhän muiston kohdalta kuvata sitä hengellistä maailmaa, mikä kristityn koettavaksi ja elettaväksi annetaan tuon päivän jumalanpalvelusmaailmassa. Kysymyksessä on syyskuun 23. päivän pyhä muisto, kirkkojuhla, jonka päivän kohdalla kirkkokalenterissa on sanottu: »Johannes Kastajan sikiäminen». Tämän päivän pyhän muiston saarna on näet rajoittunut suomenkielisessä jumalanpalveluksessa siihen, että loppusiunauksessa mainitaan muiden pyhien joukossa myös Johannes Kastaja. Jos nyt kysymme, mitä tuon päivän kirkkovuoden pyhän muiston kautta kirkko tahtoo sanoa, niin voimme kaiken sen materiaalin perusteella, mitä meillä on käytettävissä tämän päivän jumalanpalveluskirjallisuudessa, vastata kysymykseemme seuraavaan tapaan.

Ortodoksinen kuin myös roomalaiskatolinen kirkko, siis koko kristitty katolinen maailma, viettää kahdentenkymmentenähäkolmantena päivänä syyskuuta Johannes Kastajan sikiämisen kirkasta ja valoisaa juhlaa. Kirkas ja valoisa tämä juhla on lähinnä siksi, että tämä pyhä muisto — aina kristillisyyden muinaisimmilta ajoilta ja vielä sitäkin myöhäisimmiltä ajoilta peräisin olevana juhlanä — on ensimmäinen sanoma Kristuksen syntymäjuhlan, joulun, lähestymisestä. Johannes Kastajan sikiämisen pyhä

muisto joulun ensiairuena on se sanoma, joka on jokaista kristittyä tavalla tai toisella koskettava.

Johannes Kastajan sikiäminen vanhan perimätiedon mukaan tapahtui näet viisitoista kuukautta ennen Kristuksen syntymää, ennen historian ensimmäistä joulua. Kirkko vuoden kierroksessa tulee joulu tämän kautta vietettäväksi kolmen kuukauden kuluttua syyskuun kahdenneskakymmenennestäkolmannesta päivästä.

Tänä päivänä juhlittavan tapauksen kanssa olemme joutuneet tekemään tuttavuutta jo varhaisessa lapsuudessamme. Lieneekö Uudessa Testamentissa toista herkälle lapsenmiehelle helpommin omaksuttavaa kuvaa kuin on tuo ylienkeli Gabrielin ilmestyminen pappi Sakariakselle, Johannes Kastajan isälle. Toinen samaan sarjaan kuuluva tapaus on kuuden kuukauden kuluttua tästä tapahtuva saman enkelin ilmestyminen samanlaisin sanomin Neitsyt Marialle: Neitsyt Marian ilmestysjuhlan pyhä muisto.

Läheinen yhteys noilla molemmilla tapahtumilla on. Jos pyhän kirjan lehdilläkin me ne tapaamme samoilla aukeamilla, niin myös näiden juhlien pyhät kirkkoveisut ja juhlien selitykset muistuttavat suuresti toisiaan. Tässä taas seikka, joka tekee Johannes Kastajan sikiämisen muiston viettämisestä helpommin omaksuttavaksi, läheisemmäksi ja rakkaammaksi asiaksi. Tämän kautta meille yhä suuremmassa määrin alkaa kirkastua koko tämän päivän juhlan mystiikka, juhlan sanoma, saarna ja sen henki.

Eräät veisut, nimenomaan kanonin troparit ja synaksaristi korostavat juuri tätä näkökohtaa. Tästä muutamia esimerkkejä.

Kanonin kirjoittaja Johannes Damaskolainen keskittää kaiken sanottavansa Elisabetin ja Herran Äidin synnyttämis-ihmeiden vertailuun alkaen runoelmansa seuraavalla rukouksella:

»Sinä hedelmättömän äidin lapsi, poista hedelmättö-

män sieluni hedelmättömät ajatukset, kun minä alan ylistää äidin kohdussa tapahtunutta sikiämistäsi.»

»Elisabet vapautuu hedelmättömyydestään, Neitsyt taas pysyy neitseenä Gabrielin äänen saadessa tämän kohdulle. Edelläkävijä Johannes edeltäriemuitsee äitinsä kohdussa edeltätunnettuaan Neitseeseen kohdussa olevan pelastuksemme tähden lihaksitulleeksi Jumalaksi ja Herraksi.»

»Riemuitkoon luomakunta sinun sikiämisestäsi, edelläkävijä ja profeetta Johannes Kastaja. Sillä sinun syntymisesi osoittaa meille Herran syntymisen. Sentähden me kaikki maan päällä olevat sopusointuisesti asiaan kuuluvalla tavalla sinua ylistämme.»

»... Elisabetissa sikisi armon edelläkävijä, mutta Neitsyt synnytti kunnian Herran. Kun nuo äidit toisiaan tervehtivät, niin tapahtui, että lapsi hypähti Elisabetin kohdussa. Sillä palvelija kohdun sisällä ylisti Herraa. Edelläkävijän äiti ihmetteli tätä ja huudahti: Mistä minulle tämä, että Herrani Äiti tulee luokseni, — Herra tulee pelastaakseen epätoivoisen kansan, Hän, jolla on suuri armo.»

Juhlan synaksaristi tätä päivää selittäessään alkaa saarnansa tavanmukaisilla jambisilla jakeilla, jotka kirjaimellisesti käännettyinä kuuluvat näin:

»Profeetta-miehelle tuli sana arkkienkeliltä:

että hänelle profeetta ja profeettaa enempikin syntyy.»

Ja tämän jälkeen hän lyhyesti ja asiallisesti toteaa:

»Johannes Kastajan jumalallisen sikiämisen ilosanoman ilmoitti profeetta ja pappi Sakariakselle jumalallinen arkkienkeli Gabriel sanomalla: Sinun rukouksesi on kuultu. Tällä tavoin vanhan ja hedelmättömän Elisabetin ihmeellinen synnyttäminen edeltäjulistaa Jumalan Pojan syntymistä neitseellisestä Jumalansynnyttäjästä.»

Se maailma, joka henkemme silmien eteen avautuu tämän päivän muistosta, on pyhä maailma, ammensimmepa

sitten lähteitä evankeliumista, jumalanpalvelusveisuista tai juhlan ikonista. Me näemme uskovaisen kansan koontuneena Herran pyhättöön juutalaisten lehtimajan juhlanan, näemme papin täydelliseen jumalanpalveluspukuun pukeutuneena menevän hurskaasti sisälle tempelin pyhään osaan suitsuttamaan, näemme loistavan ylienkelin hänelle ilmestyvän ja kuulemme kirkkoveisujen sanoilla yksityiskohtaisesti heidän dialoginsa, joka on Sakariaksen puolelta pelkkää ihmettelyä ja vastaväitteitä, enkelin puolelta taas rohkeata ja vakuuttavaa ilosanoman julistusta. Kuulemme keskustelun päättyvän siihen, että Sakariaan on tultava mykäksi aina siihen asti, kunnes lapsi, tuo erämaan kyyhkynen, katumuksen suuri saarnaaja, syntyy. Tuon tuostaan kuulemme taas kirkkorunoilijan nimenomaan seurakunnan mielialojen tulkkina puhkeavan iloa ja riemua tulvillaan oleviin huudahduksiin ja innokkaisiin kehoituksiin iloita ja riemuita.

Ja nyt onkin jo paikallaan antaa puheenvuoro kirkkorunoilijalle. Ylevästi hän esityksensä alkaakin seuraavalla iikosilla:

»Avatkaamme pyhä Evankeliumi, jonka pyhä ja ihmeellinen Luukas on meille kirjoittanut ja katsokaamme Edelläkävijän valoisaa ja kunniakasta sikiämistä. Sillä siellä sanotaan, että kun vanhurskas vanhus Sakarias tuli palvelusvuorollaan pyhimmän pyhään suitsuttamaan, ilmestyi hänelle Gabriel ilosanoman ilmoittaen: Sinä, pappi, tulet vanhuutesi päivinä saamaan pojan, profeetan ja edelläkävijän, äänen ja saarnaajan, aina-loistavan kynttilänjalan ja armon salaisuuden palvelijan.»

Ja Johannes Kastajan sikiämisen mystiikkaa kuvaava veisumateriaali huipistuu siinä dialogissa, joka käydään enkelin ja Sakariaksen välillä, dialogissa, johon jo edellä lyhyesti viittasimme. Kahdessa sarjassa siinä edetään, enkelille kuuluu kummassakin osassa kaksi puheenvuoroa, Sakariakselle taas yksi. Molemmat osat päättää seura-

kunnan mielialoja kuvaavat stikirat. Jälleen suomenkieliset tulkinnat:

I s a r j a :

»Pyhää palvelusta toimittava jumalallinen Sakarias — ollessaan sisällä temppelin pyhässä kantamassa kansan anomuksia hyväntekijällemme ja laupeudesta rikkaalle Jumalallemme — näki jumalallisen enkelin, joka huusi hänelle: 'Rukouksesi ja anomuksesi on kuultu. Vanhus, ole turvallisella mielellä äläkä ole uskomatta minuun. Sinä tulet saamaan pojan: jumalallisen edelläkävijän, vaimosta syntyneiden joukossa suurimman, voimaltaan Eliaan kaltaisen, Kristuksen edellä tulevan.'»

»'Vieras olet minusta näöltäsi ja sanoiltasi, vieras puheiltasi ja ennustuksiltasi», sanoi Sakarias, 'sillä minä tulin anomaan kansalle pelastusta, enkää poikaa saamaan, niinkuin sinä väität. Minusta sinä olet anomusteni vihollinen enkä voi ajatella sinun totta puhuvan, sillä kuinka se, mitä sanot, voi olla varmaa, koska Elisabet on hedelmätön ja minä olen, niinkuin näet, vanha.'»

»'Miksi et usko sanoihini, Sakarias, vaan väität minun tuovan valhesanomaa. Jumalan arkkienkeli minä olen. Mitä minun on käsketty tekemään, sen sinulle edessäsi seisten sanon. Mutta koska olit uskomatta etkä uskonut, tulet mykäksi ja puhumattomaksi aina siihen asti, kunnes saat nähdä sanoissani olevan jumalallisen totuuden. Mutta kun Elisabet sinulle synnyttää Sanan äänen, suuren Edelläkävijän, niin kielesi on tuleva ymmärrettäväksi ja sinä kiität Israelin Jumalaa.'»

»Hedelmättömästä kohdusta on puhjennut tänään rukouksen hedelmä: Johannes-Edelläkävijä. Iloitse erämaa ja riemuitse ihmiskunta. Katso, katumuksen saarnaaja alkaa äitinsä kohdussa tänään lihaksitulla. Tulkaa, juhliarakastavat, iloitkaamme hänen kunniallisen

sikiämisensä johdosta, riemuiten huutakaamme: Sinä, joka vaimosta syntyneiden joukossa olet suurin, älä lakkaa rukoilemasta niiden puolesta, jotka uskolla kunnioittavat sinun jumalallista sikiämistäsi, jotta saisimme syntimme anteeksi ja suuren armon.»

II sarja:

»Pyhistä pyhimpään temppelin osaan pyhästi astuneelle profeetalliselle papille ilmestyy enkeli, niinkuin kirjoitettu on, pyhälle pyhä, enkeli, joka lausui: 'Sinun rukouksesi on kuultu, nyt Elisabetin hedelmättömyys on loppunut, hän synnyttää sinulle, vanhus, pojan: Johannes Kastajan, auringon valon, Korkeimman profeetan, Neitseestä koittaneen jumalallisen lapsukaisen, Sanan äänen.'»

»'Sano minulle selvemmin tämä sanoma, jotta voisin sen käsittää', näin jälleen enkelille autuas vanhus puhui 'sillä, kuten näet, ovat päiväni täydet. Elisabet taas on hedelmätön. Kuinka sitten minulle yliluonnollisia asioita ilmoitat. Olen ymmällä. En voi mitenkään ajatella sinun, oi ihminen, totta puhuvan. Mene pois. Sillä minä olen rukoilemassa kansalle pelastusta, enkä lapsen saamista, sitä, mikä minulle on mahdotonta.'»

»'Minä olen kaikkivoimallisen Jumalan arkkienkeli, nimeni on Gabriel', sanoi vanhukselle ruumiiton. 'Tästä lähtien olet oleva mykkä ja sinun on harjoitettava vaikenemistä, koska olit uskomatta minun sanoihini. Mutta kun puolisosi synnyttää sinulle Sanan airueen ja kun Henki on tekevä ymmärrettäväksi kiellesi, niin sinä olet hurskaasti lausuva: Oi lapsi, sinä olet kutsuttava Korkeimman profeetaksi valmistamaan armossa Hänelle tietä, niinkuin Hän on hyväksi katsonut.'»

»Enkeli, — sinä olet Kastajan edelläkulkenut aina hedelmättömästä lapsivuoteesta lähtien, kapalokääreistä saakka olet hänet erämaahan sijoittanut ja osoittanut

hänet kaikkien profeettojen sinetiksi. Sillä nuo toiset profeetat olivat hänet monin eri tavoin arvoituksellisesti edeltänäähneet tulevan arvolliseksi kastamaan Jordanissa Kristuksen ja kuulemaan Isän taivaasta todistavan omasta Pojastaan ja näkemään Hengen kyyhkysen muodossa laskeutuvan kastettavan päälle. Siksi, oi sinä, joka olet kaikkia profeettoja suurempi, — älä lakkaa rukoilemasta meidän puolestamme, jotka uskollisesti vietämme sinun muistoasi.»

Voidaanko toivoa vielä vakuuttavampaa ja samalla kau-
niimpaa esitystä Johannes Kastajan sikiämisen pyhästä muistosta kuin mitä tässä ylläesittämässämme dialogissa, jonka alkujuuret löytyvät jo evankeliumista. Kaikki tämä jumalanpalvelusveisuihin sisältyvä hurskauselämä on totisesti pyhää maailmaa, elävää realiteettia, taivaan laskeutumista maan päälle. Tähän maailmaan Jumalan ilmoittamien pyhien kirjoitusten valossa syven-
tyessä ei voi olla tuntematta jo ennakolta, jo kolme kuu-
kautta ennen joulun ja loppiaisen tuloa, näitä pelastuk-
sellemme niin olennaisia juhlia, tavattoman läheisiksi. Näitä veisuja lukiessa ei voi olla tuntematta joulun tapah-
tumain hengähdystä. On kuin tämän päivän kirkkovuoden
mystiikassa Jordanilla jo nyt alkaisivat rukoilijalle taivaat
avautua.

»Rukouksesi on kuultu», nuo arkkienkelin sanat Saka-
riakselle toistetaan useaan otteeseen tämän päivän vei-
suissa. Tiedämme Jumalan lukemattoman monta kertaa
ilmoittaneen tahtonsa ihmiskunnalle enkelin välityksellä.
Eivätkä nämä ilmoitukset kuulu vain menneisyyteen,
eivätkä vain Vanhan Liiton Uudeksi Liitoksi muuttumi-
sen mystillisiin aikoihin, vaan sama enkeli ilmestyy toti-
sille ja totuudellisille etsijöille ja rukoilijoille vielä tänä-
kin päivänä.

Vladimir Bogojavlenskij:

Elämän arvo

(Venäjältä suomensi Johannes Suhola.)

Nykyajan ihminen tajuaa ihmisarvon tavattoman merkityksen erikoisesti sovellettujen tieteiden ansiosta, joiden hämmästyttävät tulokset jo sinänsä osoittavat ihmisen hengen suuruutta. Tiedon kehitys on valtava. Tiede on avannut kaikkiin suuntiin uusia näköaloja. Tähtitieteen alalla maailmamme on kasvanut äärettömästi. Fysiikan ja kemian aloilla on saavutettu ihmeellisiä tuloksia analysoimalla alkuaineita. Biologisen kehityksen taustaa vasten maailman historia näyttää katkeamattomalta kehityssarjalta menneisyyteen päin ja loputtomalta ketjulta äärettömään tulevaisuuteen päin. Tiede on avannut äärettömyyden ympärillemme. Se on osoittanut maailmanrakenteen tavattoman mutkikkouden, alkaen atomeista aina äärettömän monimutkaiseen koko maailman kaikkeuteen ja sen katkeamattomaan elämänkulkuun. Koko tämä loputon, hämmästyttävä tiedon kehitys väkisinkin ahdistaa ihmistä ja saapi hänet ajattelemaan vaivaisen elämänsä mitättömyyttä. Mutta vastakohta ihmisen nopeasti kiihtävän maallisen elämän, hänen raihnaisten ruumiinsa ja keksimänsä äärettömän monimutkaisen ja laajan maailmankaikkeuden välillä johtaa hänet etsimään tarmokkaasti ihmishengen muita elämänperusteita kuin mitä tarjoaa kokonaan maailman avaruuteen ja aineeseen sidottu lyhytaikainen ruumiillinen oleminen.

Mutta vaikka ihminen onkin oppinut teoreettisen ja sovelletun tiedon ihmesaavutuksista tuntemaan yhä sel-

vemmin ja syvemmin henkensä rajatonta kehittymiskykyä, niin kuitenkin näin tiedon laajentaessa valtaansa fyysilliseen maailmaan hänen henkensä pyrkii tyydyttämättömänä yhä syvemmälle.

Tieteen ja tekniikan kehitys ei voinut antaa ihmiselle tyydytystä eikä kohottaa häntä. Sitä osoittavat sosiaaliset epäkohdat ja vaikeudet sekä epäsuhde, jotka vähenemisen sijaan vain kasvavat aineellisen kulttuurin mukana. Ihmisjärjen herruus luonnon yli ei johtanut yleisen hyvinvoinnin paranemiseen, elintason nousemiseen, ei sinne päinäkään. Katkera kokemus on meille opettanut sen tosiasian, että on toista tuottaa runsaasti aineellisen elämän ylläpitämiseksi välttämättömiä tarvikkeita ja aivan toista osata jakaa ne yhdenvertaisuusperiaatetta noudattaen. Lisäksi olemme oppineet sen, että ihmisen tarpeet kasvavat aineellisen kehityksen mukana.

Kaikki, jotka ovat etsineet ainaista tyydytystä rikkauden suomista nautinnoista ja mukavuuksista, ovatkin päätyneet siihen surulliseen toteamukseen, että koko heidän onnen etsintänsä on ollut turha ja että päinvastoin heidän halunsa tavoitella yhtämittäisesti ja kuumeisesti aina pettävää onnea vain kasvaa. Itse asiassa nämä ihmiset, jotka ovat uhranneet koko elämänsä vain ruumiillisten nautintojen tavoitteluun, huomaavat järkiinsä tultuaan, että he eivät olekaan saavuttaneet tyydytystä sielunsa kaipuulle. Vieläpä nekin, joiden elämä kuluu totuuden ja hyvän etsinnässä tieteen alalta, vaikka he viettävätkin parempaa elämää ja saavat pysyväisempiä tuloksia aikaan, saavat surukseen tunnustaa, että heidän lopullinen tarkoituksensa, ehdoton totuus ja täydellinen pyhyys, ovat heistä yhtä kaukana kuin ennenkin ja tuskin ovat omin voimin saavutettavissakaan. Tästä seuraa, että henkemme korkeimpien vaatimusten tyydyttämisen esteinä eivät ole vain ruumiillisen, taloudellisen tai sosiaalisen elämän ehdot. Itse sielun olemuksessa on jotain, joka panee hänet tuntemaan ja etsimään ääretöntä ja täydellistä, totuutta, hy-

vyyttä ja kauneutta, mutta ei anna sille voimaa saavuttaa näitä korkeita ihanteita tässä elämässä. Tämän syvähenkisen elämän saavuttamisen esteenä on ilmeisesti ennen kaikkea meidän maallinen majamme, tämä kurja, lahoava vaate, jossa henkemme asustaa. Toisaalta henkemme luonteenomaisena piirteenä on nähtävästi se seikka, että sen pyrkimysten tulee tähdätä aina paljon kauemmaksi kuin mitä on saavutettu, että mielikuvituksessamme pyrimme saavuttamaan totuuden paljon täydellisempänä kuin meidän ajatuskykymme todelliset mitat edellyttävät ja että ihmisen siveelliset ihanteet tulevat aina pysymään korkeammalla kuin niiden toteuttamiseen riittää voimia ja kykyjä. Kun henkinen tilamme voimistuu ja kohoaa, kun jaloimmat pyrkimykset pääsevät meissä valtaan, niin meidän sielussamme kaikuvat Kristuksen riemulliset sanat: »Olkaa täydelliset». Mutta kylmän harkinnan ja itseerittelyn hetkinä, jolloin henkinen vire on poissa, toimintatarvo lakannut ja voimat uupuneet, ihminen tuntee eittämättömäksi todeksi Kristuksen sanat: »Kun olette tehneet kaiken, mitä teidän on käsketty tehdä, sanokaa: Me olemme ansiottomia palvelijoita» (Luuk. 17:10).

On tietenkin olemassa luonnollista ja laillista tyydytystä, jota ihminen saa puhtaasta omastatunnosta. Mutta tämä tyydytys voi olla vain välittömässä yhteydessä ja vastakohtana suurelle mielipahalle, jota saamme saavuttamiemme heikkojen tulosten johdosta. Se esiintyy vain vastapainona sille heikkouden ja vajavaisuuden tunteelle, joka syntyy rajattomasta pyrkimyksistämme täydellisyyttä kohti. Tämä puoli ihmiselämästä, s.o. tyytymättömyys, ei koskaan lakkaa niin kauan kuin ihmisessä on pienikin hengen kipinä, jota eivät voi sammuttaa mitkään ulkonaiset tyydytykset, ei tiede eikä taide, vaan päinvastoin estävät sitä sammumasta. Tietoisuus siitä, ettemme voi saavuttaa täydellisyyttä, vieläpä se, ettemme tunne tarvettakaan hengen jaloimpia pyrkimyksiä kohtaan, elämämme todellisuuden ja henkemme vaatimusten välillä

olevan kuilun tajuaminen, kaikki tämä sisältyy oleellisena osana sisäisen hengenelämämme monimutkaiseen kudokseen. Kristus tunnusti tämän ja luonnehti ihmeellisen hyvin ihmisen hengen tilan ja pyrkimyksen välisen vastakohtan kuolemattomassa vertauksessaan publikaanista ja fariseuksesta. Muistakaamme vain sanat: »Jumala, minä kiitan sinua...» (Luuk. 18:11—13). Mutta tämä henkisen ja hengellisen tuloksettomuuden ja heikkouden tunne ei ole mitään muuta kuin synnintuntomme ilmaus.

Nykyään alkaa olla eräissä piireissä vallalla se käsitys, että juutalaisuuden ja kristinuskon saarnaamalla synnintunnolla on epäedullinen vaikutus ihmiseen. Joskus viitataan antiikin kreikkalaisiin, joilla muka ei ollut minkäänlaista käsitystä synnintunnosta, ja siihen, että monet ihmiset eivät sitä tunne nykyaikanakaan. Viitataanpa siihenkin, että ylivoimaisen raskas synnintunto on johtanut usein suunnattomiin hengellisiin kärsimyksiin, jopa mielisairauteen. Synnintunto voi epäilemättä saada vaikeita, sairaalloisia muotoja. Mutta tuskin tällä voidaan riittävästi perustella meille ominaisen synnintunnon hävittämistä. Todellisesti sitä ei voida karkoittaa sielusta, joka on hiukankin saanut tuntea hengellisen elämänsä rajattomia mahdollisuuksia ja sielun voimattomuutta niiden toteuttamiseen. Siveelliset vastoinkäymiset eli synnintunto syntyy todellisen elämämme ja sielussamme esiintyvän pyhyiden ihanteen välisestä vastakohtasta. Se, että kristinuskon korostaa synnin todellisuutta, johtuu siitä, että kristilliselle ajattelulle ja elämälle on aina ollut ominaista pitää rajattoman pyhyiden ja hyvyyden hengellisenä ihanteena Herraa Jumalaa sellaisena kuin Kristus meille opettaa. Tämän Jumala-ihanteen ollessa aina silmämme edessä täydellisenä rakkautena ja totuutena ihmisen täytyy aina tuntea siveellinen kelvottomuutensa ja kyvyttömyytensä ihanteen saavuttamiseen. Tässä kohdassa ihmisen moraalinen suhde Jumalaan muuttuu uskonnolliseksi: vaikka

olemmekin kelvottomia ja kaukana ihanteesta, Herra on kuitenkin meidän kanssamme.

Meissä oleva ihanne ei ole meille kylmä ja kaukainen ja koskaan saavuttamaton hyvä maailma. Vaikka emme pystykään sitä toteuttamaan käytännössä, niin kuitenkin elämänä ja rakkautena se säilyy meissä ja meille läheisenä se tukee ja lohduttaa meitä. Publikaani lähti kotiinsa vanhurskaana, sillä hän esiintyi nöyränä ja kiitollisena Jumalan suuruutta kohtaan, kantaen sielussaan täydellisen Jumalan kunnioittamisen ihannetta. Itse asiassa ihmisen elämän jaloimpia piirteitä on toisaalta täysin vapaa korkeimman hyvän kunnioittaminen ja rakastaminen, toisaalta itsensä alentaminen ja voimakas synnin ja heikkouden tunto. Se, että ihminen kykenee rakastamaan ja hartaasti kunnioittamaan täydellisintä hyvyyttä, jossa ei ole mitään taistelua eikä epäsointua, on ihmiselle hyvänä puolustuksena. Syvä synnintunto ja synninkatumus, heikkouden tunne, johtuu juuri jumalallisen täydellisyyden kunnioittamisesta. Jumalan rakkauden mietiskelystä ja vastarakkaudesta Häntä kohtaan saa alkunsa voimakas kelvottomuutensa tunteminen.

Tämä syvää hartautta täynnä oleva rakkaus täydellistä olentoa kohtaan tulee ihmiselle uuden voiman lähteeksi. Siveellisen heikkouden tunne saa aikaan uusia voittoja hyvän tiellä. Vastoinkäymisten ja voimattomuuden tajuaaminen synnyttää ilon ja rauhan. Täydellisyyden rakastaminen merkitsee omien vajavaisuuksiensa tunnustamista. Täydellisen olennon rakastaminen taas merkitsee tuon olennon omistamista, Hänen parantavan vaikutuksensa tuntemista ja hengellisten voimien vahvistumista. Tämän vuoksi Jumalan pyhyiden harras kunnioittaminen on samalla meidän syntisyytemme tunnustamista ja jumalallisen armon valtaan joutumista, armon, jota emme ole itse ansainneet, mutta jota sielussamme palvomme. Rakkaus, joka kohottaa meidät ylemmäksi kuin hyvän tahdomme todelliset tai mahdolliset rajat ulottuvat, yhdistää

meidät Jumalan, täydellisen olennon, kanssa. Kieltämättä on oikein, että henkiset tarpeet ovat rajattomat. Mikään nautinto, rikkaus tai maallinen kunnia ei pysty niitä tyydyttämään, mikään keksintö tai tieteellinen saavutus tai siveellisesti nuhteeton elämä ei voi sammuttaa henkeä ja täydellisyyden tavoittelua. Täydellisen ihanteen tulee ulottua pelkkää todellisuutta, lakia tai velvollisuutta kauemmaksi. Sen tulee siirtyä rakkauden piiriin, elävän täydellisyyden palvontaan, täydellisen rakkauden, joka on tullut lihaksi ja ilmestynyt maailmaan. Tässä henki kokee täyttymyksensä sekä rauhan ja anteeksiantamuksen, toiveittensa toteutumisen, täydellisyyden välittömän tuntemisen ja sen käsittämisen rajattomaksi persoonallisuudeksi, totuudeksi ja rakkaudeksi, s.o. elämäksi, jossa ovat yhtyneet täydellinen hyvyys ja viisaus. Tämä on se täydellinen elämä, rajaton viisaus ja rakkaus, joita ihmissielu kaipaa ja jotka ovat kaiken elämän ja koko Jeesuksen Kristuksen opin perustana.

Mutta elämän ja sen vajavaisuuksien probleemalla on toinenkin puolensa. Täydellisen olennon ajattelemisen ei aina ole sielullemme ominaista, mutta kun tällainen mietiskely alkaa, se herättää meidät ja antaa voimaa ponnistellaksemme hyvän saavuttamiseksi. Tämä tarkastelu kannustaa suurempaan itsensä hallitsemiseen ja panee jalommat pyrkimykset ja normaalin elämänmenon ohjaamaan ihmisen alemmaa luontoa. Jumalan täydellisyyden mietiskely on ihmisen johtotähtenä ja kehoittaa ihmistä muodostamaan tahtonsa pysyväisesti hyväksi, toisin sanoen, tällainen mietiskely antaa hitaastikin edistyvälle ihmiselle voimakkaan sysäyksen siveelliseen kehitykseen. Mikä sitten on siveellisen kehityksen lopullinen tarkoitus? Epäilemättä ainakin se, että me lähestyisimme yhä enemmän sellaista sielullista tilaa, jossa tuntemme ja todellinen ulkonainen elämämme ovat täydellisessä sopusoinnussa hyvyyden ja rakkauden kanssa, joka olennoituu muodostamassamme Jumala-kuvassa. Tässä

tilassa sielunelämän ristiriita on poissa ja sensijaan välitsee täysi sopusointu kaikkien lähimmäisten kanssa eikä ihminen nauti vain hetkellisesti Jumalan täydellisyysihanteesta, vaan tuleepa näkemään itse Jumalan. Mutta tämä siveellinen eli hengellinen kehitys edellyttää ihmisielun kuolemattomuutta. Sielun tulee olla kuolematon, jotta siveellinen kehitys jatkuisi. Sen tulee olla ikuinen, jottei yksikään rengas siveellisen kehityksen ketjusta puuttuisi eikä yksikään hengellinen edistysaskel jäisi pois. Hyvyys, siveellinen täydellisyys ja rakkaus saavat merkityksen vain silloin, kun ne ovat elävän persoonan elävän hengen ominaisuuksia. Jos siveellinen luontoni ei pysy eikä elä kauemmin kuin maallinen majani, niin olipa minulla millaiset siveelliset ominaisuudet tahansa, kunnioitinpa totuutta ja oikeutta kuinka paljon tahansa, olipa minussa rakkauden ja ystävyys-tunne kuinka voimakas tahansa, koko tämä hengellinen rikkaus on maailman silmissä turha. Hengellisessä elämässä näet emme voi pitää vanhoja tekojamme ja saavutuksiamme hengestämme ja tahdostamme riippumattomina, sillä ne ovat johtuneet tahdostamme ja ilmentävät luontoamme. Me emme ainakaan voi käsitellä niitä riippumatta siitä jatkuvasta vaikutuksesta, jonka ne tietyllä hetkellä aikaansaavat elävässä ihmisessä, joka on kokonaan antautunut mietiskelemään näitä tekoja ja kilvoituksia.

Hengen rajattoman arvon ja sen ylevän tarkoituksen käsitämme, kun tiedämme, että hengen tulee pysyä todella vapaana ja viisaana olentona, joka elää rauhassa ja rakkaudessa toisten olentojen kanssa. Se edellyttää myöskin olennon ehdotonta kuolemattomuutta ja siveellistä tahtoa. Näin ollen kuolemattomuusaate on siveellisen elämän seuraus eikä peruste. Kristuksen opetuksessa se saa tällaisen sijan, ollen seurauksena siitä hengen tilasta, josta Kristus aina opetti ja jonka totuuden Hän todisti koko elämällään. Juuri siksi, että sielulla on rajaton arvo, sen täytyy olla kuolematon. »Älkää

peljätkö; te olette suurempiarvoiset kuin monta varpusta» (Matt. 10:31). Rakkauden sanelema persoonallinen elämä on ihmisen kalleimpia aarteita, siksi se on ikuinen. Tosi-asia on, että siveellisesti hyvän persoonallisuuden hyvyttä ja kuolemattomuutta koskevat kristityn arvostelmat ovat arvoarvostelmia, jotka jyrkästi eroavat pelkistä totuus-arvostelmista. Että tiettyinä hetkenä tuli yö, se on totuus-arvostelma, jolla ei ole mitään yhteyttä eikä suhdetta minun päämääriini eikä ihanteisiini, minun siveelliseen persoonallisuuteeni. Toiselta puolen se tosiasiassa, että minussa on voimakas rakkauden tunne, kunniantunto ja suuri älyllinen tarve, saattaa johtaa ajatuksiin, jotka koskettelevat hyvin läheltä siveellistä luonnettani. Jos esim. tarkoin ja varmasti voitaisiin todistaa, että ihmisen järki ja tahto voidaan tuhota yhtä helposti kuin hänen ruumiinsa elimistö ja että henki ei voi elää ruumiin hajoamisen jälkeen, niin persoonallinen kuolemattomuus eli hengen elämä, annettiinpa tälle sanonnalle mikä tulkinta tahansa, olisi täydellinen harhakuva ja arvoarvostelmalla, jonka mukaan elämällä on pysyväinen arvonsa, kun se pysyy totuudessa ja rakkaudessa, oikeudessa ja rauhassa, ei olisi mitään perustetta tässä maailmassa. Tällöin koko hengellis-siveellinen elämämme tässä maailmassa olisi kuin kodittoman vaellusta vieraalla maalla. Mutta tällaista todistusta sielun tuhoamisesta ei voida osoittaa ja sisäinen vakauksemme oikeuden, rehellisyyden, lahjomattomuuden, rauhan ja rakkauden sekä näiden ominaisuuksien kannattajana olevan elävän persoonallisuuden korkeimmasta arvosta ja merkityksestä johtaa siihen päätelmään, että persoonallisen hengenelämän täytyy olla ikuinen.

Siis se maailma, johon Kristus meidät johtaa ja jossa me kasvamme hengelliseen täysi-ikäisyyteen Hänen johdolla, on korkeitten siveellisten ja henkisten arvojen maailma, jossa vallitsee totuus, rehellisyys, rauha, rakkaus ja ilo. Ne ovat kaikkien saatavissa. Täällä ei ole sijaa karkealle fyysilliselle olomuodolle. Hengellisten arvojen

ja hengellisen kokemuksen maailma arvostelee asioita aivan toisella tavalla kuin fyysillinen maailma, jonka tosi-seikat eivät aina oikeuta vetämään johtopäätöksiä siitä taikka tästä mahdollisuudesta hengellisten arvojen maailmassa. Kristus aina pidättyi lausumasta mitään varmaa ja tarkkaa haudantakaisesta elämästä. Vain yhdessä tapauksessa Hän luonnehtii sitä ja silloinkin kielteisillä piirtein, sanoen, että ylösnousemuksessa ei naida eikä mennä miehelle. Tästä huolimatta usko henkilökohtaiseen kuolemattomuuteen ja kuolleiden ylösnousemukseen sekä iankaikkiseen autuaalliseen elämään on Kristuksen opetuksen keskeisimpiä asioita. Tätä uskoa tarkoittavat Hänen sanansa Jumalan valtakunnan täydellisestä ilmestymisestä ja hänen lausumansa viimeisestä tuomiosta ja sen langettamisesta. Tästä puhuvat monet Raamatun kohdat. Niissä esitetään iankaikkinen elämä sellaisena kuin on kokonaan Jumalan lapseksi tuleminen. »Ne, jotka on arvollisiksi nähty pääsemään toiseen maailmaan ja ylösnousemukseen kuolleista, eivät nai eivätkä mene miehelle. Sillä he eivät enää voi kuolla, kun ovat enkelien kaltaisia; ja he ovat Jumalan lapsia, koska ovat ylösnousemuksen lapsia» (Luuk. 20:35—36). Eikä siinä kyllin. Täytyy vielä sanoa, että Kristuksen kuolemattomuusoppi on luonteeltaan aina uskonnollissiveellinen, jonka vuoksi sitä esitetäessä käytetään aina vastaavia sanontoja. Iankaikkisen elämän toivo perustuu Hänellä yleiseen oppiin, jonka mukaan hengellinen ja siveellinen järjestys on ehdottomasti ensiarvoinen kaiken muun rinnalla. Ylösnousemus ja iankaikkinen elämä ovat seurauksena ihmisten uskollisuudesta hengellisten arvojen maailmaa kohtaan.

Johannes Suhola.

Kirjallisuuskatsaus

Tito Colliander: KREIKKALAIS-ORTODOKSINEN USKO JA ELÄMÄNNAKEMYS. Turku 1952. 56 s. Suomentanut Paula Kononen.

Esiteltävänämmä olevan, Tammen kustannuksella ilmestyneen kirjan ruotsinkielisen alkuteoksen nimi on *Grekisk-ortodox tro och livssyn*. Sarjassa »hyvä tietää» se sävyllään lämpimän uskonnollisena, julistuksenomaisena ja tässäkin ajassa liikkeessaan aina tuonpuoleiseen elämään voimakkaasti vetoavana on kuin vastapainona toisten tekijäin aikaisemmille sarjan julkaisuille »Elinikustannusindeksi» ja »Työhygieniä».

Kirjailijana ja taiteilijana sekä kypsässä iässä, ehkä monienkin voittojen ja tappioiden kautta saavutetun uskon ja elämännäkemysomaavana ja lapsuudenkodin vastaavista traditioista suurelta osalta vapaana tekijä käsittelee asiaansa ikäänkuin omana tilityksensä elämänläheisesti ja mukaansatempaavasti, suorastaan valloittavasti. Hän näkee yleensä vähän huomiota saaneissa yksityiskohdissa usein syvälleikäpää sisältöä ja tekee teräviä huomioita kautta linjan (ss. 37, 45-46). Kirkon ulkonaisia menoja hän perustelee sanojen riittämättömyydellä varsinkin tunteiden ilmaisussa (s. 38).

Eräs tärkeimmistä kirjassa esiintyvistä seikoista on kirkon yhtenäisyyden, totalitaarisuuden, kollektiivisuuden ja sosiaalisuuden korostaminen yksilöllisen elämän ja vapauden rinnalla, vapaan yksilön elimellisen kirkkoon liittymisen tähdentäminen (ss. 11, 43). Protestanttisuuden vaikutuksesta on usein unohdettu kirkollemme niin tärkeä ja oleellinen ulkonainen ja sisäinen lujuusihanne ja yhteenkuuluvaisuuden aate ja korostettu persoonallisuutta kuin jotakin irrallista ilmiötä. Kirjan kaksoisnäkemystä valaisee ajatus kristityn syntisyydestä yksilönä ja pyhydestä kirkkoruumiin jäsenenä (s. 11), uskonelämän kysymysten ratkaisemisesta persoonallisesti ja yhteisesti (s. 12), kirkosta kristityn synnintunnustuksen todistajana, tukena ja apuna papin persoonassa (s. 43) ja papista ehkä heikkona yksityisenä henkilönä, mutta suuriarvoisena Pyhän Hengen lahjojen hoitajana ja apostolisen siunauksen jakajana kirkossa (s. 45). Toinen tärkeä näkökohta on kirjassa selvästi esiintyvä mystiikan leima, jota meillä ei koskaan liikaa korosteta. Sitä kuvastavat parhaiten tekijän usein toistuvat Jumalan valtakuntaa tarkoit-

tavat sanat »juuri nyt ja tässä» (s. 49). Se on niin lähellä myös nykyään usein kuultua periaatetta, että taivas on rakennettava maan päälle, tulevan elämän puuttuessa kokonaan (materialismin väite), väitteen jälkimmäistä osaa tietenkään lukuunottamatta. Onhan tekijä nöyrä ja hyvin uskollinen omalle ortodoksiselle kirkkolleen. Hän onkin sovimimpia henkilöitä esittelemään kirkkoamme ulkopuolisille, joille teos lienee alunperin tarkoitettukin, kuten kirjan lopussa erinomaisen hyvät kirjallisuusviitteetkin osoittavat.

Monien ansioittensa vuoksi olisi kirjan toivonut olevan paljon laajemman kuin se nyt on. Eräitä muitakin toivomuksia arvovalle lukijalle tulee mieleen tätä kirjaa lukiessaan.

Kirjoittaja ei pidä kirkkomme nimitystä »kreikkalais-ortodoksinen» oikeana ja kuitenkin itse käyttää sitä kirjansa nimenäkin (s. 6). Kun paratiisia käytetään eräänlaisena tekijänä kirkon virallista nimeä määrättäessä, osoittaa se kirjoittajan taipuvaisuutta allegorismiin, mitä sinänsä ei suinkaan ole pidettävä aina heikkoutena. Kun esityksen muuten hyvä kirjailijantyyli on enemmän toteavaa ja kuvallista kuin loogillisen kuivasti todistelevaa, olisi kuitenkin kaivannut todistusaineistoksi hiukan enemmän raamatunkohtia. Kokoontuneen (?) kirkon lähetyskirje vuodelta 1848 (s. 17) tarkoittanee tunnustuskirjaa, jonka nimi on »Oikea-uskoisen katolisen kirkon patriarkkain kirje ortodoksisesta uskosta», jossa on 18 uskonkappaletta ja joka on käännetty venäjäksi v. 1838. Sivulla 20 on ilmeisesti tarkoitettu seurakunnan sijasta kirkkokuntaa, joka kääntyy myös piispanvihkimisessä patriarkan puoleen. Samalla sivulla jää kaipaamaan tarkempaa selitystä siihen, miksi ei ole yhdentekevää, minkä patriarkan alainen mikin kirkko on. Siirryttäessä kasteen sakramenttiin (tekijä käyttää tästä kreikkalaista mysteeri-muotoa) mainitaan vain upottamiskaste, jota meillä harvoin toimitetaan, ja jätetään kokonaan mainitsematta meillä tavallisempi n.s. klinikkakaste, joka tapahtuu valelemalla (s. 42). Samalla sivulla annetaan ymmärtää, että kasteen kautta tullaan vain kristityiksi, muttei kirkon jäseniksi. Kyllä alkukristitytkin olivat kaikki myös kirkon jäseniä, jos heidät oli vain oikealla tavalla kastettu. Tekijä itsekin kai käsittää asian näin, kun sanoo, että vasta myrhallavoitelussa uskovalsesta tulee »täysiarvoinen kirkon jäsen», oltuaan siis sitä ennen kuitenkin kirkon jäsen, vaikka vähempiarvoinen. Myrhallavoitelu avaa portit muihin sakramentteihin ja koko kirkolliseen elämään ja järjestykseen.*) Kirkollisesta epitemiasta puhuttaessa olisi oikeampi sanoa sitä kasvatusta tai yleensä paran-

*) Tämä kysymys olisi mielenkiintoista pohdittavaa.

nuskeinoksi kuin nimenomaan lääkkeeksi (s. 43), joka mekaanisesti ja kemiallisesti, automaattisesti, vaikuttaa ihmiseen. Erään jumalanpalvelusosan, saarnan, poisjättäminen, ja vielä vastoin nimenomaisia määräyksiä, otetaan tässä tarpeettomasti esille, vieläpä näytään sitä puolustettavan sillä, että muu jumalanpalvelus korvaa sen (s. 44). Vanhassa kirkossa evankeliumin selitys kuului välttämättömänä osana jumalanpalvelukseen, heti evankeliumin lukemisen jälkeen. Kuten papin siunaus tai rukoussanat tai mitkä hyvänsä papilliset toimitukset, niin myöskin hänen saarnansa tulisi käsittää ylyksilölliseksi kirkon ääneksi, jonka esittäjän persoonallinen kyky ja muut ominaisuudet, kuten papin ulkomuoto, ruma ääni ja muut sellaiset toisarvoiset, vaikkei täysin arvottomat, seikat, uskovaisen kuulijan olisi eliminoitava pois. Yksinkertaisesti ja lyhyesti tekijä kuittaa myös papiston »maallisen» sivistyksen sielunpaimenen hengellisen pätevyyden rinnalla (s. 44-45). Tämähän on kuitenkin enemmän teoriaa kuin käytäntöä. Sivulla 45 sanotaan liian jyrkästi, ettei pappi milloinkaan toimita pyhää toimitusta ilman että ainakin yksi seurakunnan jäsen on saapuvilla. Tämä pitää kyllä täysin paikkansa näkymättömän seurakunnan suhteen. — Jos ripillä ja katumuksella tässä tarkoitetaan synnintunnustuksen sakramenttia, niin se ei kaikkialla ja aina ehdottomasti ole sidottu ehtoollisella käyntiin (s. 46). — Herran ehtoollinen sakramenttina on samanarvoinen toisten kanssa, vain *primus inter pares*, kuten on laita hierarkiassakin. Siksi attribuutti »pyhin» olisi ollut ehkä parasta jättää tästä pois (s. 46). Sen sijaan Neitsyt Mariasta olisi saanut olla seikkaperäisempi kirkon opin esitys.

Kirjan suomennos on verraten hyvää työtä. Luultavasti kirjailijan tyylin säilyttämiseksi on eräissä kohdin tavattavissa epätavallisia lauseita, kuten *kunnes-sanalla* alkavia ja ilman predikaattia olevia (s. 17) tai sellaisia kuin »— — — ei luonut ihmistä ainoastaan omaksi kuvakseen, vaan myös »kaltaiseksemme» (s.o. Kolminaisuuden)» tai »potilas saa seurata määräystä tai ei, miten haluaa» (ss. 24, 44).

Oman uskontomme opiskelijat voivat käyttää tätä kirjaa lähteenä, mutta varsinaiseksi oppikirjaksi se ei sovi ulkonaisen rakenteensa vuoksi. Ruotsinkiehsenä se voi kuitenkin huomattavasti paremmin palvella tätäkin tarkoitusta äärettömän niukan ruotsalaisen ortodoksisen kirjallisuuden vuoksi.

SISÄLLYS:

Aari Surakka: Pyhä Ireneos, Lyonin marttyyripätsä	1
Tapani Repo: Joulun ensiäurut	11
Vladimir Bogojavlenski: Elämän arvo	21
Johannes Suhola: Kirjallisuuskatsaus	30

100 mk